

Jaarverslag 2019-2020

Bijzondere leerstoel

‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor spiritualiteit, mystiek en psychoanalyse’

ingesteld door het

KSGV

Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Faculteit Theologie en Religiewetenschappen

KU Leuven

Vooraf

Het KSGV – *kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor spiritualiteit, mystiek en psychoanalyse’ is sinds 1 oktober 2016 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Herman Westerink. Dit bijzonder gasthoogleraarschap wordt door Westerink gecombineerd met die van wetenschappelijk medewerker (0.6 fte) aan het Titus Brandsma Instituut (met een 0.1 fte vrijstelling vanwege de leerstoel in Leuven) en een aanstelling als universitair hoofddocent (0.4 fte) aan de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen.

Vanaf 15 augustus 2020 is in deze situatie een wijziging opgetreden: Westerink is sinds die datum voor 0.7 fte verbonden aan de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen en voor 0.3 fte aan het TBI. Daarmee is de 0.1 fte vrijstelling vanwege de leerstoel in Leuven komen te vervallen.

De Commissie van Toezicht rond de bijzondere leerstoel is samengesteld uit de volgende leden: prof. dr. Marinus van Uden (KSGV, voorzitter), mevr. dr. Lia Vergouwen (KSGV), dhr. drs. Guus van Loenen (KSGV), prof. dr. Johan De Tavernier (KU Leuven, decaan), prof. dr. Anna Vandenhoeck (KU Leuven, voorzitter van het Academisch Centrum voor Praktische Theologie) en prof. dr. Joris Geldhof (KU Leuven, coördinator van de Onderzoekseenheid Pastoraaltheologie en Empirische Theologie).

Ter verwezenlijking van de doelstelling van het KSGV heeft de leerstoelhouder de onderstaande activiteiten in het verslagjaar verricht.

A. *Onderzoeksactiviteiten*

Het vakgebied van de bijzonder gashoogleraar omvat “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor spiritualiteit, mystiek en psychoanalyse”. De vraag naar de relatie tussen levensbeschouwing, en meer in het bijzonder religie en spiritualiteit, en gezondheid en pathologie speelt een centrale rol in de theorievorming en de praktijk van de geestelijke verzorging. In de psychoanalyse is deze problematiek op een fundamentele en tegelijk ambigue wijze gethematiseerd. Aan de ene kant heeft de psychoanalyse telkens weer getracht religieuze structuren en fenomenen met psychopathologische dynamieken in verbinding te brengen. Dat kon leiden tot een pathologisering van religieuze fenomenen en vormen van spiritualiteit en mystiek. Aan de andere kant heeft ze die psychopathologie deels ook genormaliseerd door ze – als ‘uitvergroting’ – in het verlengde te plaatsen van een normale, gezonde geestelijke constitutie. Deze nieuwe visie op de relatie tussen psychopathologie en normaliteit was gebaseerd op de idee dat het subject geen consistentie heeft en geen eenheid is. Uiteraard heeft dat uitgangspunt consequenties gehad voor het denken over geestelijke gezondheid. Daarnaast is vanuit de psychoanalyse ook altijd veel aandacht geweest voor de cultuurhistorische dimensie van deze problematiek: de moderne tijd als context voor zowel de opkomst van het moderne subject, van nieuwe spirituele en mystieke bewegingen als ook – daarmee verbonden – de opkomst van de moderne psychiatrie en een nieuw denken over geestelijke stoornissen. Daarmee heeft die psychoanalyse niet alleen de vraag naar normaliteit en abnormaliteit, gezondheid en pathologie, in religie, spiritualiteit en mystiek op bijzondere wijze ter discussie gesteld. Ze biedt ook de mogelijkheid de relatie tussen psychiatrie en religie opnieuw te doordenken.

Vanuit dit kader zijn in het vierde jaar van deze leerstoel een aantal onderzoekinitiatieven ontwikkeld resp. verder uitgewerkt, en zijn diverse onderzoeksresultaten geboekt, uiteraard ook in nauwe aansluiting bij het lopende onderzoek dat binnen het Titus Brandsma Instituut en het Center for Contemporary European Philosophy (FTR, Nijmegen) wordt ontwikkeld en gekaderd.

1. Onderzoek op het gebied van de theorie van de mystiek en spiritualiteit

Het lopende onderzoek naar levensbeschouwing, spiritualiteit en mystiek heeft in deze periode verder gestalte gekregen in onderzoek naar en publicaties/lezingen op het gebied van protestantse mystiek en kritische spiritualiteit. Op een meer fundamenteel niveau werd het onderzoek naar spiritualiteit, ascese en mystiek in het werk van Michel Foucault gecontinueerd. Zijn denken over ascese en spiritualiteit als zelfpraktijk verdient een systematische analyse en doordiening, m.n. ook waar het gaat om nieuwe mogelijkheden van een hermeneutiek van de spiritualiteitstraditie in relatie tot een modern denken rond normaliteit en pathologie. Daarnaast is er verder onderzoek gedaan naar protestantse mystiek in de zeventiende eeuw.

2. Psychoanalyse, seksualiteit en psychiatrie

In samenwerking met prof. dr. Philippe Van Haute (Center for Contemporary European Philosophy) heeft in de afgelopen periode een meerjarig onderzoeksproject naar Freuds

theorie van de seksualiteit en daarmee ook naar zijn visie op pathologie en cultuur de nodige voortgang geboekt en de nodige vruchten afgeworpen. In onderstaand overzicht van wetenschappelijke en meer populariserende publicaties zijn deze vermeld. Voor de invulling van de leerstoel is dit onderzoeksproject van fundamentele betekenis: hier gaat het om psychoanalytische theorievorming die in directe relatie staat tot de problematiek van geestelijke gezondheid, vragen rond pathologie en normaliteit en de vraag naar de relatie tussen psyche en cultuur (religie).

Inmiddels zijn Westerink en Van Haute bezig met een monografie over Freuds theorie van het trauma. De publicatie wordt verwacht in 2021.

B. Promotiebegeleidingen

Er zijn een aantal lopende promotieprojecten. Er zijn nog geen dissertatieprojecten afgerond. Wel is de leerstoelhouder regelmatig lid van promotie- en manuscriptcommissies.

De concrete dissertatieprojecten zijn Ednei Soares met een project rond Freud en fetisjisme (begeleiding samen met Philippe Van Haute, RU Nijmegen), Ronald Bahamondes met een project over vrouwelijkheid bij Freud (begeleiding samen met Philippe Van Haute, RU Nijmegen), Milli Rodrigues over het begrip getuigenis bij Ricoeur en Agamben (begeleiding met Gert-Jan van der Heiden, RU Nijmegen), en Nikos Anapliotis, over de deconstructie van metafysica bij Heidegger, Foucault en Derrida (begeleiding met Gert-Jan van der Heiden).

In deze periode is onder begeleiding van Carla Rita Palmerino en Westerink een projectaanvraag door Simon Jacobs geschreven en ingediend bij NWO. Het project is in de laatste rond niet gehonoreerd.

C. Onderwijsactiviteiten

In het kader van de leerstoel werden in het eerste semester van het studiejaar 2017-2018 zes colleges verzorgd binnen de MA cursus 'Theory of Lived Religion' die samen met prof. dr. Annemie Dillen werd vorm gegeven aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen te Leuven. In de zes colleges stonden godsdienstpsychologische perspectieven centraal (James, Freud, Vergote, Streib/Hood, Rizzuto).

De leerstoelhouder heeft in Leuven een aantal scriptiestudenten begeleid en in examens geparticipeerd.

In de afgelopen periode zijn verdere gesprekken gevoerd voor een Europese Erasmus Mundus aanvraag. Het gaat hier om een internationale master 'Mystiek', met als partners, Titus Brandsma Instituut, Faculteit Theologie en Religiewetenschappen KU Leuven, Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van RU Nijmegen, Ruusbroec Genootschap Antwerpen, Thomasinstituut van de Universiteit Keulen en de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de Universiteit van Groningen. De aanvraag is in 2019 ingediend en afgewezen, maar met de mogelijkheid van herindiening van een verbeterde versie in 2021.

D. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Bestuurs- en redactielid van het KSGV (Kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid) en lid van de KSGV netwerkgroep Vlaanderen. Sinds 1 januari 2019 voorzitter van het KSGV bestuur.
- Editor van de Vienna University Press boekserie “Sigmund Freuds Werke: Wiener Interdisziplinäre Kommentare”.
- Vice-voorzitter van de Scientific Advisory Board van de Sigmund Freud Private Foundation, Wenen.
- Lid van de International Society for Psychoanalysis and Philosophy / Société Internationale de Philosophie et Psychanalyse (ISPP/SIPP).
- Lid van de ISPP/SIPP Freud Research Group.
- Lid van de Wiener Gesellschaft für interkulturelles Philosophieren.
- Lid van de Editorial Board van *Religion and Transformation in Contemporary Society*, Wenen.
- Lid van de redactieraad van *Psyche en Geloof. Tijdschrift van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten*.
- Lid van de Scientific Advisory Board van *Zeitschrift : texte – psychoanalyse – ästhetik - kulturkritik*
- Lid van de redactieraad van de serie *Figures of the Unconscious*, Leuven University Press.
- Lid van de redactie van de serie *Mystieke teksten*, Halewijn / Berne, Antwerpen / Heeswijk.

Lezingen (academisch, internationaal)

Webinar: The End of the Cognitive Empire, Denver University, 18 Augustus 2020
(<https://www.youtube.com/watch?v=l2fq4yQuAt0&feature=youtu.be>)

Freuds Traumatheorien und ihre Begrenzungen (met Ph. Van Haute), 33. Symposium zur Geschichte der Psychoanalyse, 6 Maart 2020, Berlin.

Wat is seksualiteit? En hoe ons antwoord op deze vraag onze visie op transgenderzorg bepaalt, Radboud Grand Rounds (RUMC), 16 December 2019, Nijmegen.

Michel Foucaults archeologie van de psychoanalyse, CCEP meeting, 2 December 2019, Nijmegen.

Deelname aan congressen, studiedagen, expert meetings, uitwisselingen

5-15 Januari 2020: onderzoeks- en onderwijsverblijf aan universiteit Cheikh Anta Diop, Dakar.

14-14 februari: Freud Research Group, Wenen.

28-29 februari: conferentie WiGiP, Wenen.

6-7 maart: Symposium over geschiedenis van de psychoanalyse, Berlijn.

23 september: Sigmund Freud Vorlesung, Wenen.

13 november: studiedag KSGV, Utrecht.

27 november: studiedag Ruusbroecgenootschap, Antwerpen.

E. Publicaties 2019-2020

Monografie

met Ph. Van Haute: *Reading Freud's "Three Essays on the Theory of Sexuality": From Pleasure to the Object*, Routledge, London / New York, 2020.

boekredactie

met D. Finzi & Ph. Van Haute: S. Freud, *Bruchstück einer Hysterie-Analyse*, Sigmund Freuds Werke – Wiener Interdisziplinäre Kommentare, Vienna University Press, Vienna, 2020.

met J. Pieper. R. van Uden e.a.: *Magical Mystery Tour. Rondom levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, KSGV, Tilburg, 2020.

met T. Mertens: W. Teellinck, *Soliloquium. Een mystieke oefening in verlangen*, Halewijn & Berne, Antwerpen & Heeswijk, 2020.

Special issue tijdschrift

'The Concept of Care in Philosophy and Theology', *International Journal of Philosophy and Theology* 81 (2020/3) (met A. Cimino & G.-J. van der Heiden).

Artikelen

Trauma und Disposition in Freuds Fallstudien (met Ph. Van Haute), in *Luzifer-Amor. Zeitschrift zur Geschichte der Psychoanalyse* 33 (2020-66), 117-134.

Pathoanalysis of Existence and the Study of Religion – An Unfinished Freudian Project, in

Psychoanalytic Quarterly 89 (2020/3), 583-611.

The Concept of Care in Philosophy and Theology (met A. Cimino & G.-J. van der Heiden), in *International Journal of Philosophy and Theology* 81 (2020/3), 193-195.

The Obligation to Truth and the Care of the Self: Michel Foucault on scientific discipline and on philosophy as spiritual self-practice, in *International Journal of Philosophy and Theology* 81 (2020/3), 246-259.

Pathoanalysis of Existence and the Study of Religion – An Unfinished Freudian Project, in *Psychoanalytic Quarterly* 89 (2020/3), 583-611.

‘Family Romances’ and the Oedipalization of Freudian Psychoanalysis (met Ph. Van Haute), in *Psychoanalysis and History* 22 (2020/2), 175-187.

Hoofdstukken in boek

Psychoanalysis as a Theory of Culture (met Ph. Van Haute), in: M. Pessler & D. Finzi (red.), *Freud IX. Vienna, Berggasse 19 – Origin of Psychoanalysis*, Hatje Cantz, Vienna 2020, 259-265.

Freud’s Theory of Sexuality and the Oedipus Complex (met Ph. Van Haute), in: M. Pessler & D. Finzi (red.), *Freud IX. Vienna, Berggasse 19 – Origin of Psychoanalysis*, Hatje Cantz, Vienna 2020, 71-77.

Psychoanalyse als Kulturtheorie (met Ph. Van Haute), in: M. Pessler & D. Finzi (red.), *Freud IX. Vienna, Berggasse 19 – Ursprungsort der Psychoanalyse*, Hatje Cantz, Vienna 2020, 259-265.

Freuds Sexualtheorie und das Oedipuskomplex (met Ph. Van Haute), in: M. Pessler & D. Finzi (red.), *Freud IX. Vienna, Berggasse 19 – Ursprungsort der Psychoanalyse*, Hatje Cantz, Vienna 2020, 71-77.

Der Mann Moses und seine Erinnerungsspuren, in J. Assmann, *Moses Tragicus. Freud, Schönberg und der scheiternde Moses. Sigmund Freud Vorlesung 2019*, Thuria & Kant, Vienna & Berlin, 2020, 11-18.

met J. Pieper & R. Van Uden: Inleiding, in *Magical Mystery Tour. Rendom levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, H. Westerink, R. van Uden & J. Pieper (red.), KSGV, Tilburg, 2020, 7-10.

We can work it out: levensbeschouwing en zingeving als psychische arbeid, in *Magical Mystery Tour. Rendom levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, H. Westerink, R. Van Uden & J. Pieper (red.), KSGV, Tilburg, 2020, 41-55.

Het *Soliloquium* van Willem Teellinck als mystieke tekst, in W. Teellinck, *Soliloquium*, T. Mertens & H. Westerink (red. – intr., vert.), Halewijn & Berne, Antwerpen & Heeswijk, 2020, 9-52.

Jean de Labadie: Mystic – Activist – Politician, in M. De Kesel & I. Bocken (red.), *Down Town / Down Soul. Early Modern Mysticism, the Self and the Political*, Peeters, Leuven, 2020, 187-198.

Overige publicaties

blog: On the 'return to Freud' in post-war German philosophy, Research Platform Religion and Transformation in Contemporary Society, 3 September 2020, <https://rat-blog.at/2020/09/02/on-the-return-to-freud-in-post-war-german-philosophy/>

Interview 'Willem Teellinck: zoek niet het plezier van deze wereld', in *Reformatorisch Dagblad*, 16 juli 2020.

The Magical Mystery Tour Symposium, *Tijdschrift voor Theologie* 59 (2019/4), 416.

Boxmeer, november 2020